

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, професора, професора кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу Західноукраїнського національного університету Надвиничного Сергія Анатолійовича на дисертаційну роботу Шкварук Діни Григорівни на тему: «Розвиток економіко-екологічного потенціалу АПК регіону», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини за спеціальністю С1 Економіка та міжнародні економічні відносини, спеціалізація С1.01 Економіка

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Сучасний етап розвитку національної економіки характеризується посиленням впливу глобальних трансформаційних процесів, зокрема кліматичних змін, екологічних обмежень та зростанням вимог до забезпечення сталого розвитку. За таких умов на перший план виходить необхідність дослідження взаємодії економічних і екологічних факторів, що визначають довгострокову ефективність функціонування господарських систем.

Особливої наукової уваги потребує формування та розвиток економіко-екологічного потенціалу як інтегральної характеристики спроможності територіальних систем забезпечувати результативне використання ресурсів із дотриманням екологічних обмежень. Водночас наявність значного природно-ресурсного потенціалу не завжди супроводжується відповідним рівнем соціально-економічного розвитку, що свідчить про наявність дисбалансів у механізмах його реалізації та обмеженість існуючих підходів до оцінювання й управління.

У межах АПК, який є одним із важливих секторів національної економіки, зазначена проблема посилюється високою залежністю від природно-ресурсного забезпечення, значним рівнем антропогенного навантаження та впливом кліматичних чинників. Сучасні тенденції розвитку супроводжуються

деградацією земельних ресурсів, зниженням екологічної стійкості агроландшафтів і порушенням природних балансів, що обумовлює необхідність удосконалення підходів до управління розвитком економіко-екологічного потенціалу. Додаткові виклики формуються в умовах воєнно-політичної нестабільності, порушення логістичних ланцюгів, зниження інвестиційної активності та євроінтеграційних процесів. Це зумовлює потребу в розробленні науково-обґрунтованих підходів до оцінки та активізації розвитку економіко-екологічного потенціалу на регіональному рівні.

Дисертаційну роботу підготовлено у межах держбюджетного науково-дослідного проекту, що реалізується у Західноукраїнському національному університеті, за темою: «Соціально-економічні імперативи циркулярної економіки в умовах війни та післявоєнного відновлення України» (державна реєстрація № 0126U002210, 2026-2028 рр.), та виконання у 2025-2026 рр науково-дослідної роботи на тему: «Удосконалення інноваційного розвитку підприємства» (державна реєстрація № 0125U001359). Авторський внесок полягає у науковому обґрунтуванні науково-методичних засад оцінювання та стратегічного управління розвитком економіко-екологічного потенціалу АПК на регіональному рівні.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертаційній роботі, є високим, що підтверджується комплексним характером дослідження, логічною послідовністю його виконання, використанням сучасного теоретико-методичного інструментарію та узгодженістю отриманих результатів із поставленою метою і завданнями.

У роботі здійснено ґрунтовне теоретичне обґрунтування сутності економіко-екологічного потенціалу як складної багатокomпонентної системи. Поглиблено наукові підходи до трактування категорій «потенціал», «економічний потенціал» і «екологічний потенціал», що дало змогу сформулювати цілісну концепцію економіко-екологічного потенціалу з урахуванням сучасних

викликів сталого розвитку. Обґрунтованість отриманих результатів забезпечується застосуванням міждисциплінарного підходу, який інтегрує положення економічної теорії, екологічної та регіональної економіки, теорії сталого розвитку й сучасних концепцій управління ресурсами. Це дозволило розглядати економіко-екологічний потенціал як динамічну систему взаємодії економічних, екологічних, інституційних і соціальних чинників.

Важливим науковим результатом є розроблення квадрантної моделі оцінювання економіко-екологічного потенціалу АПК регіону, що базується на використанні інструментарію нечіткої логіки. Запропонована модель передбачає групування показників за економічними, екологічними, регіональними та зовнішніми блоками, що забезпечує комплексне відображення багатовимірної природи досліджуваного явища. Її застосування дозволяє здійснювати інтегральну оцінку рівня розвитку потенціалу, ідентифікувати структурні дисбаланси та підвищує обґрунтованість управлінських рішень щодо його ефективного використання.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні статистичні дані, матеріали органів державної влади та регіонального управління, звітність підприємств, аналітичні матеріали міжнародних організацій і наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, що забезпечило об'єктивність і надійність аналітичних висновків.

Практичну цінність має проведений автором комплексний аналіз розвитку економіко-екологічного потенціалу на регіональному рівні (на прикладі Вінницької області), у межах якого виявлено основні тенденції розвитку, ідентифіковано структурні дисбаланси та обґрунтовано напрями підвищення ефективності використання наявних ресурсних можливостей.

Достовірність результатів підтверджується узгодженістю теоретичних положень із результатами емпіричного аналізу та їх логічним відображенням у висновках і практичних рекомендаціях. Запропоновані підходи мають системний характер і враховують сукупний вплив внутрішніх і зовнішніх чинників розвитку.

Структура дисертації є логічно вибудованою та відповідає поставленим цілям дослідження – від теоретичного обґрунтування до практичної реалізації. Кожний розділ має завершений характер, а результати дослідження формують цілісну наукову концепцію.

Отже, наведені у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації є аргументованими, методично обґрунтованими та логічно узгодженими, що свідчить про їх достовірність, наукову новизну та практичну значущість.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. Результати дослідження характеризуються наявністю елементів наукової новизни, серед яких варто виокремити наступні здобутки автора:

вперше:

– розроблено квадрантну модель оцінки рівня економіко-екологічного потенціалу АПК регіону на основі застосування теорії нечіткої логіки, яка дає змогу отримувати більш об'єктивну і комплексну характеристику його функціонування. Запропонована модель дозволяє ідентифікувати сильні та слабкі сторони розвитку досліджуваної галузі, формувати достовірну інформаційну базу для прийняття управлінських рішень і визначення стратегічних орієнтирів ефективного використання та розвитку потенціалу в умовах економічної та політичної нестабільності;

удосконалено:

– концептуальну модель стратегічних пріоритетів розвитку економіко-екологічного потенціалу АПК Вінницької області, яка відображає логічну послідовність дій від оцінки поточного стану потенціалу до формування його стратегічних орієнтирів (модернізацію агровиробництва, раціональне використання природно-ресурсної бази, формування «зеленої» інфраструктури, розвиток брендингу екологічно чистої продукції, створення агроекологічних кластерів і цифровізацію екологічного моніторингу та управління). На відміну від існуючих підходів, запропонована модель забезпечує комплексне узгодження економічних та екологічних інтересів, що сприяє ефективному використанню ресурсів і підвищенню конкурентоспроможності регіону;

– систему показників оцінювання стану економіко-екологічного потенціалу АПК регіону, яка, на відміну від існуючих підходів, поєднує кількісні та якісні показники, а також враховує специфічні особливості функціонування досліджуваної галузі. Це забезпечує можливість більш повного виявлення дисбалансів у розвитку окремих складових економіко-екологічного потенціалу та формування практичних рекомендацій щодо їх усунення й подальшої активізації розвитку АПК регіону;

– підходи до визначення векторів розвитку економіко-екологічного потенціалу АПК регіону на основі узагальнення міжнародного досвіду екологізації аграрного виробництва та його адаптації до умов функціонування АПК України. Запропонований підхід передбачає використання триплексної моделі взаємодії «економіка – екологія – соціум», що забезпечує узгодження економічних та екологічних інтересів розвитку, активізацію впровадження інноваційних технологій та підвищення ефективності використання економіко-екологічного потенціалу АПК регіону.

набули подальшого розвитку:

– трактування поняття «економіко-екологічний потенціал», яке, на відміну від існуючих підходів, розглянуто як оптимальне поєднання і використання наявних можливостей, здатностей та ресурсів за певних сприятливих умов для забезпечення стійкого економічного розвитку та підтримки екологічної безпеки;

– обґрунтування структури економіко-екологічного потенціалу, особливістю якої, на відміну від існуючих, є виокремлення не лише основних складових елементів, але й врахування впливу інституційного та інформаційного забезпечення, що забезпечує комплексне відображення взаємозв'язків економічних, екологічних і соціальних чинників;

– науково-методичні підходи до дослідження конкурентоспроможності АПК, у межах яких використання кореляційно-регресійного аналізу дозволило ідентифікувати основні фактори впливу на обсяги експорту продукції та обґрунтувати економіко-математичну модель їх прогнозування. Це дозволило поєднати аналіз виробничих, екологічних та макроекономічних показників із

практичним прогнозуванням, що підвищує прикладне значення результатів для регіональної аграрної політики.

Повнота опублікування основних положень дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 26 наукових публікаціях, з них: 1 стаття у міжнародному науковому виданні, 12 статей у наукових фахових виданнях України, 3 з яких одноосібні, 13 наукових публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації. Загальний обсяг опублікованих праць становить 10,7 д.а. (6,6 д.а. належить особисто автору).

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Теоретичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у розвитку науково-методичних засад формування та оцінки економіко-екологічного потенціалу АПК регіону в умовах сучасних трансформаційних процесів. У роботі здійснено подальший розвиток категоріального апарату економічної науки шляхом уточнення сутності поняття «економіко-екологічний потенціал АПК регіону», що розглядається як інтегральна характеристика можливостей ефективного використання ресурсів із забезпеченням екологічної стійкості. Теоретичну цінність становить також удосконалення структури даного потенціалу шляхом включення інституційного та інформаційного компонентів, що дозволяє більш повно враховувати сучасні умови функціонування АПК. Важливим внеском у розвиток економічної науки є систематизація методичних підходів до оцінювання економіко-екологічного потенціалу та обґрунтування комплексного підходу, який базується на формуванні багаторівневої системи показників.

Особливу цінність має розроблена автором квадрантівна модель оцінки рівня економіко-екологічного потенціалу АПК на основі теорії нечіткої логіки, яка дозволяє враховувати невизначеність, багатофакторність та якісно-кількісний характер досліджуваних процесів. Застосування такого підходу сприяє поглибленню методології економіко-екологічних досліджень та формує основу для подальших наукових розвідок у даному напрямі.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи полягає у можливості їхнього безпосереднього використання при формуванні програм регіонального розвитку для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на гармонізацію економічних і екологічних чинників у господарській діяльності. Результати, отримані в ході дисертаційного дослідження, впроваджено у практичну діяльність: Інституту кормів та сільського господарства Поділля Національної академії аграрних наук України (довідка № 13-02/397 від 29.10.2025р.); Департаменту агропромислового розвитку Вінницької обласної військової адміністрації (довідка №01.1-27/272 від 18.03.2026р.); у навчальний процес Вінницького навчально-наукового інституту економіки Західноукраїнського національного університету (довідка № 368 від 04.11.2025 р.).

Особистий внесок дисертанта в отриманих наукових результатах. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі наукові результати, які викладено в дисертаційній роботі отримані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті ідеї та положення, що є результатом самостійного дослідження здобувачки.

Оцінка структури дисертації, мови та стилю викладення. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури і додатків. Робота написана діловою українською мовою з науковим стилем викладення її змісту, характеризується цілісністю, смисловою завершеністю, логічною послідовністю розглянутих питань, точністю використання спеціальної термінології, чіткістю, ясністю та об'єктивністю викладення матеріалів дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Текст дисертаційної роботи пройшов перевірку на наявність текстових запозичень у системі «StrikePlagiarism». За результатами перевірки, виявлено відсутність текстових запозичень без належного посилання на джерело та встановлено, що дисертаційна робота Шкварук Діни Григорівни на тему: «Розвиток економіко-

екологічного потенціалу АПК регіону» відповідає принципам академічної доброчесності.

Зауваження до роботи та її дискусійні положення. Поряд з важливими науковими здобутками, позитивною оцінкою змісту та належним рівнем оформлення дисертаційної роботи доцільно зазначити наявність окремих зауважень і дискусійних положень, які можуть бути підґрунтям для подальшого розвитку дослідження:

1. Значну увагу в дисертації приділено стратегічному управлінню розвитком економіко-екологічного потенціалу АПК регіону. Подальшого наукового опрацювання може набути питання фінансово-інвестиційного забезпечення запропонованих стратегічних орієнтирів, зокрема через визначення можливостей залучення державної підтримки, місцевих бюджетних ресурсів, приватних інвестицій, грантових програм і міжнародної технічної допомоги.

2. Вагомим результатом дисертації є комплексне оцінювання стану розвитку економіко-екологічного потенціалу АПК Вінницької області. У межах подальших досліджень доцільним може бути врахування відтермінованого ефекту від упровадження екологічно орієнтованих заходів. Це особливо важливо для аграрної сфери, де результати зміни технологій, структури землекористування, систем удобрення чи природоохоронних заходів можуть проявлятися не одразу, а в середньо- або довгостроковій перспективі.

3. Автором проаналізовано ресурсні передумови розвитку АПК регіону, зокрема земельний потенціал, родючість ґрунтів, рівень сільськогосподарського освоєння території. Перспективним напрямом подальших наукових розвідок може бути поглиблення питання довгострокових стимулів землекористувачів до збереження ґрунтового потенціалу, особливо в умовах значної частки орендованих земель у структурі землекористування.

4. У дисертації розглянуто АПК як важливу складову регіональної економіки. З огляду на це, доцільним напрямом подальшого наукового пошуку може бути поглиблення оцінки зв'язку між рівнем розвитку АПК та

продовольчою самодостатністю регіону, особливо в умовах нестабільного зовнішнього середовища та зростання ролі регіональних продовольчих систем.

Зазначені зауваження мають переважно рекомендаційний характер, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи та не впливають на її наукову цінність, теоретичну обґрунтованість і практичну значущість.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Шкварук Діни Григорівни на тему «Розвиток економіко-екологічного потенціалу АПК регіону» є самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана на актуальну тему та вирішує актуальне наукове завдання. За своїм змістом відповідає спеціальності С1 Економіка та міжнародні економічні відносини, спеціалізація С1.01 Економіка. Отримані результати та висновки мають наукову новизну, важливе теоретичне та практичне значення. За науковим рівнем, якістю теоретичних та практичних розробок, структурою, стилем викладення матеріалу дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка, Шкварук Діна Григорівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань С Соціальні науки, журналістика та інформація, спеціальність С1 Економіка та міжнародні економічні відносини, спеціалізація С1.01 Економіка.

Рецензент:

доктор економічних наук,
професор, професор кафедри
менеджменту, публічного
управління та персоналу
Західноукраїнського
національного університету



Сергій НАДВИНИЧНИЙ

Завіряю:

НАЧАЛЬНИК
ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ

Анна ГЕЦЕНКО